

Editorial

Productive Uncertainty / Indeterminacy in Spatial Design, Planning and Management

The economic crisis of the last few years has had an impact on the domain of spatial planning and architectural practice: whereas in the past, future changes in use or programme over the lifespan of buildings and whole areas were actively anticipated, now the very continuation of existing projects is at risk. Financial instability means processes now proceed with more difficulty; some are being suspended for months or years or cancelled altogether. In addition, rapid changes in the political landscape are also being felt in policy on spatial planning and architecture. The interim, for example, as the time between design and implementation, is a factor of significant importance in contemporary processes of urban regeneration – certainly in a period in which many projects are stagnating due to financial insecurities. Spatial designers today are therefore facing uncertainty in terms of future use, design process and development. Not that this is anything new in itself. By definition, architects, landscape architects and urban designers operate between an existing and familiar situation and a future unknown. They deal with aspects like change and indeterminacy as a matter of course. The design process means every designer has to find a balance, every time, between prescribing – defining – and letting go. What is probably new is the instability of the entire social, political, cultural and economic context in which spatial design projects come to be. Today, the intellectual and artistic construction of a new situation, at whatever scale, requires vision from the designer: not just in terms of space, but also in terms of time. This is why OASE finds it imperative to pose the question of how the designer can put this uncertainty to productive use. In other words, is there potential for the design in the unstable and changing societal and urban context? And if so, what attitude should a designer adopt?

This is not the first time architects have thought about how to deal with the indeterminate. Around the 1960s, especially, Archigram and Superstudio were experimenting with radical scenarios for future cities or spatial situations, while others were deliberately exploiting the indeterminate, both in looking at

Redactioneel

Productieve onzekerheid / Het onvoorziene in plan- ning, ontwerp en beheer

De economische crisis van de afgelopen jaren heeft haar weerslag op het gebied van ruimtelijke ordening en de bouwpraktijk: waar ook vroeger al werd geanticipeerd op verandering in gebruik of programma tijdens de levensduur van gebouwen en gebieden, is nu ook de voortgang van projecten zelf in het geding. De financiële instabiliteit maakt dat processen moeizamer verlopen, soms maanden of jaren worden stilgelegd of afgeblazen. Bovendien hebben snelle veranderingen in het politieke landschap ook hun weerslag op het beleid ten aanzien van ruimtelijke ordening en architectuur. De tussentijd, als de tijd tussen ontwerp en realisatie, is bijvoorbeeld een factor die een belangrijke rol speelt bij hedendaagse processen van stedelijke vernieuwing, zeker in een periode waarin veel projecten wegens financiële onzekerheden stagneren. Ontwerpers worden dus vandaag de dag geconfronteerd met onzekerheid ten aanzien van proces, gebruik en ontwikkeling. Nu is dat op zich niet nieuw. (Landschaps)architecten en stedenbouwkundigen bewegen zich per definitie tussen een bestaande en bekende situatie en een toekomstige, ongewisse. Ze hebben hoe dan ook te maken met aspecten als verandering en onbepaaldheid. In het ontwerpproces moet de ontwerper telkens opnieuw de afweging maken tussen bepalen, of definiëren en loslaten. Wat wellicht wel nieuw is, is de instabiliteit van de hele sociale, politieke, culturele en economische context waarin ruimtelijke projecten tot stand komen. De intellectuele en artistieke constructie van een nieuwe situatie, op welke schaal dan ook, vraagt vandaag een visie van de ontwerper; niet alleen ten aanzien ruimte, maar ook ten aanzien van tijd. Daarom vindt OASE het noodzakelijk de vraag te stellen, hoe de ontwerper deze onzekerheid productief in kan zetten. Met andere woorden: zit er een potentieel voor ontwerp in die onstabiele en veranderende samenleving en stedelijke context? En zo ja, welke houding dient een ontwerper dan aan te nemen?

Het is niet voor het eerst dat ontwerpers nadenken over hoe om te gaan met het onbepaalde. Vooral rond de jaren 1960 experimenteerden bijvoorbeeld Archigram en Superstudio met radicale scenario's voor toekomstige steden of ruimtelijke situaties, terwijl anderen bewust het onbepaalde inzetten, zowel in het kijken naar de stad als bij het ontwerpproces. De Internationale Situationisten zagen het werken met onbepaald-

the city and in the design process. The International Situationists saw working with indeterminacy as a critique of the rational planning mechanisms of the modern city, like the zoning of functions, which they felt were stripping the experience of the city of all unpredictability. The early work of OMA contains many uses of indeterminacy as a productive factor in the design process, for example through techniques derived from surrealism, like the cadavre exquis, a method of teamwork whereby the individual participants design in isolation from one another, subsequently bringing the parts together. At the other end of the spectrum were the architects who, in order to address indeterminacy, looked instead for historical continuity: Aldo Rossi, for instance, spoke of the longue durée of the city and attendant architectural typologies as the basis for potential new interpretations. Yona Friedman, who argued for greater freedom for the individual, attempted to design such a structure, within which changes are possible, rather than looking for it in history. His 1958 work L'Architecture Mobile outlines a scenario for a flexible, mobile architecture that allows its users every freedom to change their environment by means of a modular construction system of interchangeable elements and an extensive infrastructure network. A comparable vision of the indeterminate can be found in the work of John Habraken. In his book Supports: An Alternative to Mass Housing he called for the work of the architect to concentrate on the design of a communal 'support', with more responsibility to be placed in the hands of users in terms of the organization of individual housing units. This vision therefore entailed a different role for the architect: a part of the design process was deliberately let go.

This issue of OASE sets these various visions of the role of the designer in relation to the indeterminate in the spotlight once again. First, the anticipation of uncertainty through the search for structures that can accommodate future changes is again a focus of current interest. Second, the idea of uncertainty as a productive factor in the experience and design of the spatial environment often proves a deliberate choice in the work of today's architects, urban designers and landscape architects. Third, present conditions also necessitate adopting a position in regard to uncertainty in development, whereby the role of all parties in processes of spatial development and management is being redefined. In the realization that these three 'arenas' in which indeterminacy can be discussed may overlap in practice, it is this tripartite division that forms the structure for this issue of the journal.

In the first section we update the design attitude that examines the balance between defining

heid als kritiek op de rationele planningsmechanismen van de moderne stad, die volgens hen met principes als zoning van functies alle onvoorspelbaarheid uit de beleving van de stad haalden. OMA maakte in het vroege werk veel gebruik van onbepaaldheid als productieve factor in het ontwerpproces, bijvoorbeeld via technieken vanuit het surrealisme, zoals het cadavre exquis, een manier van samenwerken waarbij de verschillende deelnemers afzonderlijk van elkaar ontwerpen, om vervolgens de delen bij elkaar te voegen. Aan de andere kant van het spectrum stonden de architecten die om het onbepaalde tegemoet te treden, juist zochten naar historische continuïteit. Aldo Rossi, bijvoorbeeld, sprak van de longue durée van de stad en daaraan verbonden architectonische typologieën als basis voor mogelijke nieuwe invullingen. Yona Friedman, een pleitbezorger van grote vrijheid voor het individu, trachtte zelf een dergelijke structuur te ontwerpen, waarbinnen veranderingen mogelijk zijn. Zijn L'Architecture Mobile uit 1958, schetst een scenario voor een flexibele, mobiele architectuur die door middel van een modulair bouwsysteem met verwisselbare elementen en een uitgebreid infrastructuurnetwerk zijn gebruikers alle vrijheid biedt om hun omgeving te veranderen. Een vergelijkbare visie op het onbepaalde is te vinden in het werk van John Habraken. In zijn boek De dragers en de mensen pleitte hij ervoor het werk van de architect te concentreren op het ontwerp van een gemeenschappelijke 'drager', terwijl de gebruikers meer verantwoordelijkheid kregen voor de inrichting van afzonderlijke wooneenheden. Deze visie bracht dus een andere rol voor de architect met zich mee – een deel van het ontwerpproces werd bewust losgelaten.

Dit nummer van OASE brengt deze verschillende visies op de rol van de ontwerper ten aanzien van het onbepaalde opnieuw voor het voetlicht. Ten eerste is het anticiperen op onzekerheid, via de zoektocht naar structuren die toekomstige veranderingen in zich op kunnen nemen, opnieuw een actueel vraagstuk. Ten tweede blijkt het idee van onzekerheid als productieve factor in het beleven en het ontwerpen van de ruimtelijke omgeving, vaak een bewuste keuze in de praktijken van hedendaagse architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten. Ten derde noodzaakt de huidige conditie ook een positionering ten aanzien van onzekerheid in ontwikkeling, waarbij de rol van alle partijen in processen van ruimtelijke ontwikkeling en beheer opnieuw wordt gedefinieerd. In het besef dat deze drie 'velden' waarop over onbepaaldheid kan worden gesproken, elkaar in de praktijk kunnen overlappen, is het deze driedeling die de structuur vormt voor dit nummer.

In een eerste deel actualiseren we de ontwerpatitude, waarbij de balans tussen het definiëren van ruimte en het openlaten van het gebruik ervan wordt onderzocht. Een van de pioniers van

space and leaving open its use. One of the pioneers of this way of thinking, John Habraken, tells OASE how the introduction of the factor of time in the design implied a completely different role for the architect, and how today is precisely the time for an 'open construction' approach – not just in housing design, but in other urban projects as well. Of constant importance is the shaping of the communal, while the particular is set free. The article by Dehaene and Vervloesem looks within a historical context for the resilience of an urban area and examines how the urban-planning structure of Rotterdam Oud Zuid has been able to accommodate unforeseen changes. The continuous process of change, modification and adaptation of an area over time is the foundation of the landscape practice of Ronald and Erik Rietveld. Their contribution shows how the designer can use strategic interventions to provide room for change, at a spatial as well as a social level.

In the second section, this issue of OASE examines the productive role of uncertainty within the design process. The interaction between city, architecture and people is seen by Yeoryia Manolopoulou as an ongoing happening, constantly undergoing change. Manolopoulou discusses how designers respond to this by making use of aspects of chance in the design process – for example by observing and discovering rather than defining, or by connecting irreconcilable factors. Thierry Lagrange elaborates on this idea as a design and teaching method, in which the matrix functions as a seemingly random form of organization of theoretical concepts, design ideas and image material, so that unexpected connections may emerge. Hannes Schwertfeger shows how the German collective Baubotanik, by working with organic material, brings to the fore an intrinsic aspect of indeterminacy: the literal growth of the structure can only be partially predicted by the designer. This approach brings aspects of uncertainty that are common knowledge in landscape design, such as dealing with time and natural growth, into the domain of architectural practice.

Finally, OASE looks at how designers deal with the gaps that appear in the traditional practice of urban development. Projects are cancelled; others are put on the back burner; the structure of the city as originally conceived is not fulfilled; projects are postponed or called off. A structural form to fill these gaps must be found, and it is precisely indeterminacy that plays a crucial role. A shift in the division of roles among the parties involved in urban development – client, developer, architect and property manager – is a necessary component of this. In her contribution, Iris Schutten calls for bringing these traditionally separate portfolios together in 'development-based property management'. The architecture

deze wijze van denken, John Habraken, vertelt aan OASE hoe de introductie van de factor tijd in het ontwerp een heel andere rol van de architect impliceerde, en hoe juist nu behoefte is aan een 'open bouwen' benadering – niet alleen in de woningbouw, maar ook in andere stedelijke projecten. Steeds is hierbij het vormgeven van het gemeenschappelijke van belang, terwijl het particuliere wordt losgelaten. Het artikel van Dehaene en Vervloesem gaat via een historische context op zoek naar de veerkracht van een stedelijk gebied, en onderzoekt hoe de stedenbouwkundige structuur van Rotterdam-Oud Zuid in staat is geweest onvoorziene veranderingen op te nemen. Het proces van verandering, wijziging en aanpassing van een gebied in de loop van de tijd is de basis van de landschapspraktijk van Erik Rietveld en Ronald Rietveld. Hun bijdrage toont hoe de ontwerper vanuit strategische interventies ruimte kan bieden aan verandering, zowel op ruimtelijk als op sociaal niveau.

In het tweede deel belicht OASE de productieve rol van onzekerheid binnen het ontwerp-proces. Het samenspel tussen stad, architectuur en mensen wordt door Yeoryia Manolopoulou gezien als een doorlopende gebeurtenis, die voortdurend onderhevig is aan verandering. Manolopoulou bespreekt hoe ontwerpers hierop inspelen door gebruik te maken van kans-aspecten in het ontwerp-proces – bijvoorbeeld door te observeren en te ontdekken in plaats van te bepalen, of door onverenigbare factoren met elkaar in verband te brengen. Thierry Lagrange werkt dit idee uit als ontwerp- en onderwijsmethode, waarin de matrix functioneert als schijnbaar willekeurige vorm van organisatie van theoretische begrippen, ontwerpideeën en beeldmateriaal, zodat onverwachte verbanden kunnen ontstaan. Hannes Schwertfeger toont hoe het Duitse collectief Baubotanik door te werken met organisch materiaal een intrinsiek aspect van onbepaaldheid belicht: de letterlijke groei van het bouwwerk kan de ontwerper maar heel gedeeltelijk voorspellen. Deze benadering brengt aspecten van onzekerheid, die in de landschapsarchitectuur gemeengoed zijn zoals het omgaan met tijd en natuurlijke groei, binnen het domein van de bouwpraktijk.

Ten slotte observeert dit nummer van OASE hoe ontwerpers omgaan met de gaten die vallen in de traditionele praktijk van stedelijke ontwikkeling. Projecten gaan niet door, andere worden op de lange termijn geschoven; de stadsstructuur zoals die aanvankelijk was bedacht wordt niet ingevuld, projecten worden uitgesteld of afgelast. Er wordt gezocht naar een structurele vorm om deze gaten in te vullen, en juist het onbepaalde speelt daarbij een cruciale rol. Daarbij hoort ook een verschuiving in de rolverdeling van partijen, betrokken bij stedelijke ontwikkeling: opdrachtgever, ontwikkelaar, architect en beheerder. Iris Schutten pleit in haar bijdrage voor het bij elkaar brengen van deze traditioneel gescheiden portefeuilles in 'ontwikkeld beheer'.

practice Lacaton & Vassal plays with the different phases of design, development and management with the introduction of the concept of 'surplus' space. And finally, Dimitri Messu explains how the French collective Exyzt puts this idea into practice not so much by working on a design as by being the active initiator and participant in a series of happenings that offer a local French community, in addition to spatial transformations, an unexpected look at their otherwise so ordinary living environment.

Translation: Pierre Bouvier

Het architectenbureau Lacaton & Vassal speelt met de verschillende fasen van ontwerp, ontwikkeling en beheer door de introductie van het begrip 'surplus' ruimte. En Dimitri Messu ten slotte beschrijft hoe het Franse collectief Exyzt, waarvan hij deel uitmaakt, dit idee in de praktijk brengt door niet zozeer aan een ontwerp te werken, als wel actief initiator en deelnemer te zijn van een serie gebeurtenissen, die een lokale Franse gemeenschap behalve ruimtelijke veranderingen ook een onverwachte blik gunt op hun anders zo gewone leefomgeving.